

Bacheloroppgave

ADM650 Jus og administrasjon

Ungdommens oppslutning i lokalvalget 2011.

Elisabeth Hording Mathisen

Totalt antall sider inkludert forside: 23

Molde, 21.05.12

Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

Du/ dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	☒
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none">• ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/universitet/høgskole innenlands eller utenlands.• ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt.• ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt.• har alle referansene oppgitt i litteraturlisten.• ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	☒
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å <u>betrakte som fusk</u> og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§14 og 15.	☒
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiatkontrollert i Ephorus, se Retningslinjer for elektronisk innlevering og publisering av studiepoenggivende studentoppgaver	☒
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	☒
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	☒

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 15

Veileder: Ingunn Gjerde

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven, §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjenning.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja nei

Er oppgaven unntatt offentlighet?

ja nei

(inneholder taushetsbelagt informasjon. Jfr. Offl. §13/Fvl. §13)

Dato: 21.05.12

Innhold

Innledning	1
Begrepsavklaringer:	2
Valgdeltagelse:	4
Metode	6
Teorier om valgdeltagelse	7
Skillelinjemodellen	7
Den nye politikken	8
Saksstemmegivning	9
Generasjonseffekt/Kohortanalyse	10
Livsfaseeffekt	10
Lokalvalget 2011	11
Prøveordning 2011 med stemmerett for 16-åringer	12
Analyse: Hvilke teorier kartlegger valget 2011 best og hva kan vi forvente på bakgrunn av disse?	15
Skillelinjemodellen	15
Ingleharts nye politikk.....	15
Saksstemmegivningsteorien	16
Livsfaseteorien	16
Generasjonseffekten	17
Kilder	20
Vedlegg 1	22
Vedlegg 2	23

Innledning

22. juli 2011 har skrevet seg inn i historiebøkene som dagen Norge ble utsatt for et terrorangrep. I tiden som fulgte var oppmerksomheten rettet mot valgoppslutningen og særlig forventningene til de unge velgerne var høye. Ved valget ble det også for første gang åpnet for at 16- og 17-åringer i utvalgte kommuner kunne delta som et forsøksprosjekt. Den totale økningen fra 2007 viste seg å være moderat, mens oppslutningen blant førstegangsvelgerne skilte seg positivt ut. (SSB 2011 og Kommunal og regionaldepartementet 2012). Resultatet, med betraktelig økning blant førstegangsvelgerne, er interessant og kan kanskje gi indikasjoner på valgdeltagelsen ved kommende valg. Videre er det interessant å se på i hvilken grad oppslutningen kan skyldes hendelsene 22. juli, og om den såkalte "Utøya-generasjonen" eventuelt kan bidra til å styrke fremtidens demokrati. Indikerer oppslutningen ved valget en trend om at valgdeltagelsen kommer til å øke ved kommende valg, en såkalt "Utøya-effekt", eller var nettopp dette valget preget av de aktuelle hendelsene som inntraff noen måneder i forveien? (Bergh og Ødegård 2012).

Jeg ønsker å trekke fram teorier som kan belyse valgdeltagelse og som sier noe om hva som påvirker befolkningen, og da særlig ungdom, til å benytte seg av stemmeretten. Hvilke tendenser så vi før lokalvalget 2011 og hvilke har kommet til syne etter valget? Temaet er høyst aktuelt og av særlig interesse ettersom det tar opp viktigheten og betydningen av et demokrati.

Oppgavens hensikt er ikke å spå fremtiden, men presentere ulike teorier om valgdeltagelse og knytte dem opp mot valget 2011. Videre tar ikke oppgaven sikte på å ta for seg oppslutningen til de enkelte politiske partiene, men heller hva som mobiliserer velgerne til å benytte stemmeseddelen ved valg.

En presisering er at førstegangsvelgerne er i alderen 18 til 21, mens forsøksvelgerne er 16 til 17 år. Ungdom blir i valgundersøkelser ofte definert som opp til 30 år, og er således et begrep som kan benyttes om unge i et relativt stort aldersspenn, men vil her brukes om den yngste gruppen av velgere mellom 16 og 21 år. Oppgaven tar for seg del sentrale begrep som danner en forståelse for det norske demokratiet og valgordningen. Oppgaven er avgrenset til kommunevalg og ofte benyttes begrepet lokalvalg. Empirien jeg forholder meg til er i hovedsak de fem siste lokalvalgene i Norge.

Problemstilling: Hvordan kan vi forklare økningen i valgdeltagelse blant ungdom ved kommunevalget i 2011, og hvor sannsynlig er det at dette er en tendens som vil vare ved?

Begrepsavklaringer:

Hendelsene 22. juli 2011 bidro til at det norske demokrati ble satt i fokus. Valget i september samme år skulle være folkets mulighet til å slå tilbake mot angrepet de nettopp var blitt utsatt for. Betydningen av demokratiet ble bevisstgjort på en høyst aktuell måte og begrepet blir her presentert ytterligere: Et demokrati betyr som kjent folkestyre og ethvert levende demokrati er avhengig av politiske beslutninger som har oppslutning i befolkningen. Spørsmålet om hvor mange og hvem som deltar i politikken er avgjørende for å kunne si noe om hvor godt demokratiet fungerer. Spørsmålet om politisk deltagelse står sentralt innenfor all demokratiteori og det er et mer eller mindre uttalt ideal at borgerne skal være interesserte, engasjerte, aktive og kunnskapsrike (Hanssen, Helgesen og Vabo 2007). Vi kan videre skille mellom tre ulike perspektiver på demokrati med forskjellige syn på blant annet betydningen av deltagelse:

Figur 1: Sammenligning av ulike demokratiperspektiv (Hanssen mfl 2007:52).

	Konkurransedemokrati	Deltagerdemokrati	Dialogdemokrati
Kjennetegn ved demokratiet	Konkurrans om makt	Demokrati er deltagelse og samarbeid	Samarbeid om samfunnets beste
Betydningen av deltagelse	Lav	Stor	Avgjørende
Motivasjon for deltagelse	Egeninteresse	Egeninteresser, læring og realisering av politiske ferdigheter	Realisering av egen frihet.
Borgere	Kunder/konsumenter	Aktive	Medborgere
Mål	Effektivt styresett	Deltagelse	Rettferdighet

I Norge er det konkurransedemokratiet som er den mest fremtredende formen, men det finnes likevel betydelige innslag av deltager- og dialogdemokrati, her vektlegges deres syn på deltagelse. (Hanssen, Helgesen og Vabo 2007). I figur 1 ser vi at den deltagerdemokratiske retningen hevder at bred folkelig deltagelse er nødvendig i et godt fungerende demokrati, og størst mulig deltagelse fra borgerne på alle nivåer i samfunnet er ønskelig. Innen dette perspektivet hviler legitimiteten til et demokratisk styresett på at folket har reell innflytelse gjennom omfattende og bred deltagelse. Det er imidlertid uklart hvor høy deltagelsen bør være og hvor grensen går for uakseptabelt lav deltagelse.

Dialogdemokratiet ser demokrati som en form for kommunikasjon, dialog og samtale om hva som er det felles beste og kan sees som en forlengelse av deltagerdemokratiet. Her stilles det strengere krav til borgernes evne til å være solidariske og empatiske fremfor å drives av egeninteresser. Dialogdemokratiet legger mindre vekt på valg- og organisasjonsdeltagelse enn de andre demokratiperspektivene (Aardal 2003, Hanssen, Helgesen og Vabo 2007).

Her handler det om å skape arenaer som åpner for diskusjon og dialog.

Det interessant å merke seg at i konkurransedemokratiet er betydningen av deltagelse lav og det er her vi, i dagens samfunn ser innslag fra deltager- og dialogdemokratiet. Generelt er argumentene mot ”for høy” deltakelse i konkurransedemokratiet at det innebærer at uvitende velgere får være med på å bestemme ting de ikke har greie på. Med et slikt utgangspunkt er ikke lav valgdeltagelse et problem, ettersom det kan fungere som en garanti for stabilitet og arbeidsro for det politiske lederskapet. (Aardal 2002). Videre bygger det norske demokratiet på et likhetsideal, der det forventes at alle borgerne har like mulighet for politisk innvirkning og dette oppnås blant annet gjennom valg der alle har en stemme, som i prinsippet teller likt. Politisk deltagelse er oppsummert både ønskelig å nødvendig i et demokrati fordi det legitimerer de beslutningene som fattes (Strømsnes 2003.)

Før jeg går videre og presenterer resultatene fra de fem siste lokalvalgene, er det naturlig å følge opp med betydningen av et lokaldemokrati og valgordningen. Norske kommuner og fylkeskommuner er sterkt knyttet til demokratiske verdier og en demokratisk tradisjon. I over 170 år har innbyggerne lokalt hatt anledning til å velge sine representanter til kommunestyrene og fylkesting noe som innebærer at innbyggerne sikres bedre innflytelse over egen hverdag (Kommunal- og regionaldepartementet 2012).

Offentlige valg regnes som grunnsteinen i det formelle, representative demokratiet,

hvor formålet er å utpeke et lokalt lederskap. En kommunes innbyggere velger inn i kommunestyret de representantene de mener er best egnet til å styre de kommende fire år. Etter denne fireårsperioden tar innbyggerne stilling til om de styrende får fornyet tillit eller ikke. I St. meld. 33 (2007-2008) står det at det lenge har vært satt søkelys på hvor godt valgkanalen fungerer. Særlig har oppmerksomheten vært rettet mot valgdeltagelse ved lokalvalg, som har dalt fra 1963 fram til 2007 (se vedlegg 2) (Kommunal og regionaldepartementet 2007). I forbindelse med lokalvalget utføres også en lokaldemokratiundersøkelse som kartlegger stemmegivning, valgdeltagelse og lignende.¹

I tillegg til valgdeltagelse omfatter politisk engasjement også direkte politisk deltagelse, som vil si det som forgår mellom valgene, i form av ulike forsøk på å påvirke kommunestyret, fylkesting og administrasjon, som i form av for eksempel aksjonsdeltagelse. Politisk engasjement kan altså ikke kun måles etter oppslutning ved valg, selv om det er naturlig å tro at de som er engasjerte seg utenfor valgkanalen også benytter seg av stemmeretten. (Strømnes 2003).

Årsaken til den særlige interessen for unge velgere har grobunn i at deres deltakelsesmønster kan fortelle oss noe om hva vi kan vente oss av politiske strømninger i framtiden. Ungdomstiden karakteriseres som en fase der individet står i en marginal posisjon, uten fulle rettigheter som samfunnsborger, men heller ikke som fullverdig ansvarlig for samfunnet (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2011, Ødegård 2010). Ungdommenes fellestrekk er at de har sin sterkeste forankring i grupper av jevnaldrende, slik at de for en stor del beveger seg i et en-generasjonssamfunn. De er i endring fordi de er under utdanning og de er underlagt eldre, faglige autoriteter. Ungdommen er en slagferdig, men likevel flyktig gruppe, ettersom den enkeltes selvopplevelse endres raskt. Samtidig er denne fasen viktig fordi grunnlaget legges for atferdsmønster seinere i livet, for eksempel mht. deltakelse i valg. Alle demokratier vil ha en sterk interesse av å forberede unge mennesker på demokratisk deltagelse og mulig fremtidig maktutøvelse (Engelstad og Ødegård 2003).

Valgdeltagelse:

Før jeg går videre inn på ungdommens oppslutning, er det hensiktsmessig å se nærmere på generell valgdeltagelse ved lokalvalg. Jeg presenterer følgende tre statlige utredninger vedrørende valgdeltagelse i senere tid, som kan sette en bakgrunn for bekymringen som lå til grunn før valget i 2011:

¹ Denne het lokalvalgsdeltakelse fram til 2007

I 1997 vedtok Stortinget at det skulle igangsettes en utredning om makt og demokrati i Norge. Den foregikk over en femårsperiode fra 1998 til 2003 og konkluderte blant annet med at det representative folkestyret er svekket i alle ledd og at lokalpolitikkerne har mindre makt (Østerud, Engelstad og Selle 2003, NOU 2003:19). Dette kan bidra til å forklare den relativt lave og synkende valgoppslutningen vi har sett fram til 2011. Det hevdes videre at det norske folk har mindre interesse for det politiske system. Med dette menes ikke at de er mindre politisk engasjerte og aktive, men at langt flere enn før har forlatt partier og valg. (Haugsvær 2003).

I NOU 2006:7, "Eit sterkt lokaldemokrati", står det at stadig flere av velgerne holder seg hjemme på valgdagen. Deltagelse i kommune- og fylkestingsvalg ligger konsekvent lavere enn ved nasjonale valg og trenden går entydig i negativ retning. Nedgang ser ikke ut til å skyldes tilfeldige hendelser knyttet til enkeltvalg, men representerer en trend, noe som gir grunn til uro. Det at stadig færre ser det som en borgerplikt å stemme avspeiler seg sterkere lokalt enn nasjonalt (Kommunal og regionaldepartementet 2006).

St. meld. nr. 33 (2007- 2008) viser til at det at det først og fremst er alder som viser sammenheng med det endrede deltagemønsteret. Over tid har valgdeltagelsen gått relativt sterkt ned blant de yngste velgerne. Dette gjelder særlig førstegangsvelgerne (se vedlegg 1). Spørsmålet er om tendensen blant unge er et *alders- eller et generasjonsfenomen*. Dersom det siste er tilfelle, kan vi frykte at synkende deltagelse er en trend som vil være tung å vende. Her forklares den sviktende valgdeltagelsen innledningsvis med individuelle forklaringer. En vinkling er at velgernes holdninger til de representative institusjonene har endret seg, mens en annen har utgangspunkt i ulike trekk ved samfunnsutviklingen. Valgdeltagelse kan dale som følge av endringer i måten samfunnet og det politiske systemet er organisert på. Mange kan oppfatte det som mindre attraktivt å stemme fordi de oppfatter de *politiske skillelinjene* mellom partiene som mer uklare enn tidligere. Dette kan kanskje skyldes at politikerne ikke klarer å få fram de politiske forskjellene mellom partiene på en god nok måte, noe som viser tilbake på at det representative folkestyret er svekket, som er nevnt tidligere. (Kommunal og regionaldepartementet 2007).

Disse rapportene er presentert fordi de vektlegger at befolkningen generelt ikke har stor nok interesse for lokalsamfunnet og at det er bekymringsverdig at ungdom fanger opp denne trenden. I begge refereres det til to ulike teorier om velgeratferd, generasjonsteorien

og skillelinjemodellen, som jeg skal komme nærmere inn på etter begrunnelse for valg av metode.

Metode

Metode velges ut fra hva som på best mulig måte belyser den valgte problemstillingen. Jacobsen (2005) referer til James G. March ved at kunnskap kan være av to ulike typer. Den kan være genuint ny, det vil si ”noe vi ikke har visst om før i det hele tatt” eller den kan, som denne oppgaven, ha som mål å utvikle og raffinere eksisterende kunnskap, som et supplement til det vi allerede vet. Oppgaven tar utgangspunkt i eksisterende materiell og tar sikte på å belyse en hypotetisk problemstilling. Min problemstilling lar seg belyse både ved *tall* fra tidligere undersøkelser om valgresultater og *verbalt* med ulike teorier og synspunkt fra valgforskere. Siden jeg ikke har samlet informasjonen direkte fra kilden for første gang, men heller behandlet tilgjengelig materiale, dreier det seg om sekundærdata. Sekundærdata kan være, og er i dette tilfellet, både av kvalitativ og kvantitativ art. Uansett art, må man ved bruk av sekundærdata, alltid være bevisst og kritisk til utvalget av kilder til dataene. Man må vite at de er troverdige; altså hvor de kommer fra, at de har blitt samlet inn på riktig måte, hvem som har samlet dem inn og til hvilket formål. Ressursmessig har det ikke latt seg gjennomføre for min del å samle inn primærdata for å belyse problemstillingen, ettersom det krever enormt med tid å både formulere og utføre egne undersøkelser. Det har heller ikke vært nødvendig for meg å samle inn primærdata i og med at det finnes gode og pålitelige kilder som tilfredsstillende kravene om å være valid og reliabel, som statistikk fra Statistisk Sentral Byrå og Kommunaldepartementets lokaldemokratiundersøkelser.

Likevel vil det knytte seg svakheter til at jeg kun benytter sekundærdata, ettersom det er et ideal å benytte både primær og sekundære data. En av svakhetene er at publiserte tall ofte er manipulert for å passe til den opprinnelige datainnsamlerens behov: I stedet for rådata presenteres ofte ferdig transformert data, som vi må ta til takke med uansett om det er tilfredsstillende eller ikke.

Utfordringen for å belyse problemstillingen blir å lete fram informasjon og tidligere undersøkelser for så kritisk å gjennomgå og sortere ut hva som er relevant for mitt tema. Mitt bidrag blir drøftelser av teori opp mot resultater og å gjennom analyser komme fram til egne synspunkt og tanker om framtidig utvikling (Jacobsen 2005).

Teorier om valgdeltagelse

For å kunne belyse den aktuelle problemstillingen er det nødvendig å gå inn på sentrale teorier i norsk valgforskning om valgdeltagelse og hva som kan mobilisere velgerne. Mobilisering har generelt sett vært viktig for å få folk til å bruke stemmeseddelen sin, ettersom å få stemmerett i seg selv ikke automatisk har ført velgerne til valglokalene (Berglund 2007). De første systematiske studier av valगतferd i Norge ble satt i gang ved Institutt for samfunnsforskning (ISF) i forbindelse med stortingsvalget i 1957 og initiativtagerne var Stein Rokkan (1921- 1979) og Henry Valen (1924-2007), begge sentrale innen valgforskning. Den første undersøkelsen av kommunestyrevalget ble ikke gjennomført før så sent som 1995 og ble gjentatt i en noe annen form i 1999. Mens valgforskningens første år var preget av at velgerne over lengre tid var preget av stabilitet, er situasjonen nå en helt annen. Samfunnsmessige endringer i høyt tempo setter nye krav til partier, politikere og det politiske system (Kommunal og regionaldepartementet 2001).

Hovedmodellene for videre analyse er skillelinjemodellen og teorien om saksstemmegivning og jeg velger å begynne med den historisk sett mest innflytelsesrike, før jeg går videre på nyere teorier.

Skillelinjemodellen

Norsk valgforskning har tidligere hatt en klar teoretisk forankring i Rokkan, Valen og Lipsets skillelinjemodell. I Perioden 1920 – 1960 var norsk politikk først og fremst kjennetegnet av stabilitet og få endringer. Dette var bakgrunnen for at Rokkan og Lipset formulerte ”fastfrysningshypotesen”, som var forgjengeren til skillelinjemodellen, ettersom partistrukturen som ble fastfrost hadde sin bakgrunn i ulike konfliktlinjer eller skillelinjer. Skillelinjemodellen kom til på 1960- tallet og kombinerer institusjonelle forhold og sosiologiske analyser for å forklare partifremvekst og valगतferd. Ideen bak, og navnets opprinnelse, er at de politiske partiene er avspeilinger av motsetninger eller skillelinjer mellom gruppene i samfunnet. En skillelinje kan forstås som relativt stabile motsetningsforhold i samfunnet. Modellens fem skillelinjer danner grunnlaget for fremvekst av de norske partiene og også deres velgere. Rokkans (med flere) originale skillelinjer er ikke like tydelige i 2011, men nevnes likevel kort. Den første skillelinjen går mellom sentrale strøk på Østlandet og distriktene, kalt den territorielle skillelinjen. Den neste, den sosiokulturelle, uttrykte motsetningen mellom by- og bygdekultur. Den tredje

omhandler kristenfolkets kamp mot sekularisering og de to siste gjelder økonomi, henholdsvis på arbeids- eller varemarkedet.

Det kan hevdes at det nettopp er skiftende motsetninger som skaper grunnlaget for svingningene blant velgerne. Begrepet skillelinje er blitt brukt på to forskjellige måter i moderne politisk forskning: Politiske sosiologer bruker betegnelsen om konflikter som har sitt utspring i sosiale strukturforhold, som for eksempel motsetninger mellom ulike raser eller etniske grupper, ulike religiøse trossamfunn, i arbeidsmarkedet og så videre. Slike skillelinjer forutsetter en viss grad av kontinuitet og stabilitet i et gitt samfunn og kalles *strukturelle* skillelinjer. På en annen siden brukes uttrykket skillelinje med referanse til ideologiske stridigheter eller motsetninger som knytter seg til bestemte stridsspørsmål. Et eksempel er den tradisjonelle venstre/høyre- motsetningen som går helt tilbake til den franske revolusjon. En slik skillelinje kan være knyttet til en bestemt ideologi som kommunisme eller fascisme og dette kan betraktes som *ideologiske* skillelinjer (Valen 1992, Hestetun 2007, Hanssen, Helgesen og Vabo 2007).

Den nye politikken

Utover 1970-tallet vokste det fram en forståelse av at velgeratferden ikke utelukkende kunne være betinget av slike sosiostrukturelle forhold, altså etter hvilken sosial gruppe innbyggerne tilhørte. Denne nye tekningen, kalt ”den nye politikken, kom fra Ronald Inglehart og representerte viktig kritikk av skillelinjemodellen. Her lå fokuset på hvilket verdisyn og verdier folk har og at dette har større betydning for deres stemmegivning enn hvilken sosial gruppe de føler tilhørighet til. Ifølge Inglehart selv, hadde det skjedd en avgjørende endring ved at folk prioriterte ikke-materialistiske verdier, heller enn materialistiske. Inglehart (1977) hadde en hypotese om at verdier ble formet når man er ung. De eldre generasjonene som vokste opp før og under krigen opplevde materiell usikkerhet og de vektlegger derfor dette mer enn de yngste generasjonene. De fleste unge i dag har fått dekket sine materielle verdier og former til å fokusere på slike i mindre grad. De legger heller vekt på ikke-materialistiske verdier som for eksempel miljøvern og/eller selvrealisering (Hestetun 2007, Hanssen, Helgesen og Vabo 2007).

Hvordan kan så valgdeltagelsen i dagens samfunn forklares? Lar vi oss påvirke av de sosiale gruppene vi tilhører eller er det våre indre, individuelle verdier vi lar oss påvirke av? Skillelinjene til Rokkan kan nok fortsatt sies å være relevante i norsk politikk, men de er stadig mer diffuse. Samfunnet har endret seg vesentlig siden skillelinjemodellen ble

presentert og det er ikke lenger preget av de tydelige skillelinjene som vi så for førti/femti år siden. Skal vi se nærmere på skillelinjer og motsetninger i dagens samfunn, kan vi si at motkulturer som religiøse bevegelser, målsak og kamp om bygdekultur ikke ligger til grunn for mobilisering til valgdeltagelse, i like stor grad som tidligere. Likevel ser vi fortsatt tegn på at de gamle skillelinjene eksisterer, ved at for eksempel KrF hovedsaklig er avholds- og kristenfolkets parti. Vi kan dermed si at de tradisjonelle skillelinjene fortsatt kan brukes til å forklare, om ikke hele, så i hvert fall noe av velgernes atferd. Videre kan neste teori hjelpe oss på vei mot en mer helhetlig forståelse av velgeratferd.

Saksstemmegivning

Det viser seg tydeligere nå enn tidligere at folk engasjerer seg i enkeltsaker, noe som tyder på at vi har gått *fra* en vektlegging av strukturelle skillelinjer *til* det vi kan kalle for saksstemmegivning (Aardal 2003). Dette kommer til syne ved at de politiske partiene legger mindre vekt på ideologi og heller trekker fram enkeltsaker som skal representere hva partiet står for, nettopp fordi dette kan mobilisere velgere. Diffuse skillelinjer og borgere som i mindre grad identifiserer seg med klasse og sosiale grupper, gjør at det skapes avstand mellom parti og velgere, som igjen kan ligge til grunn for at det er andre årsaker som gjør at velgere benytter stemmeretten. Dagens velgere er i større grad enn tidligere på vandring; de er ikke ukritisk lojale til ett parti som de betrakter som sitt eget, som forteller oss at velgerne lar seg engasjere av enkeltsaker, heller enn lojalitet som tidligere. Her kan det anes en rasjonell forståelse av velgeratferd som mer opptatt av aktører enn strukturer og det antas det at velgerne er aktører hvis atferd er resultat av rasjonelle vurderinger. Velgerne blir betraktet som kunder eller konsumenter på et politisk marked, hvor det er det partiet som kjører den mest appellerende valgkampanjen som vinner (Hanssen, Helgesen og Vabo 2007).

Innledningsvis ble ”Utøya-generasjonen” nevnt og begrepet henspiller på ungdomsgenerasjonen som ble berørt av terroren. Angrepet mobiliserte folket til samhold som igjen ga uttelling på valgdagen. Utøya-hendelsene kan derfor betraktes som en enkelthendelse som kan være årsak til å endre holdnings- og atferdmønster blant velgerne, og ikke minst til mobilisering.

Generasjonseffekt/Kohortanalyse

Generasjonsatferd vil si at høy deltagelse blant dagens unge kan bety en øking i deltagelsen ettersom de blir eldre. Det har vist seg at de som benytter stemmeretten ved første mulige anledning gir økt sannsynlighet for de stemmer ved senere valg. Satt på spissen vil dette si at dersom de yngste velgerne ikke mobiliseres ved første mulighet, risikerer man å miste en hel generasjon velgere. Sett i dette perspektivet er det altså ikke lav valgdeltagelse blant førstegangselgere som er problemet i seg selv, men følgeeffekten det kan gi. For å kunne vurdere nivået på deltagelse blant ungdom er det imidlertid ikke nok å sammenligne deltagelse i like aldersgrupper fra ett valg til et annet, ettersom det er en faktor at selve valget kan ha betydning for resultatet siden enkelte valg engasjerer i større grad enn andre, som vi har sett blant førstegangselgerne i 2011. Ved hjelp av en *kohortanalyse* kan man følge en generasjon over tid, og man kan vurdere om valgdeltagelse varierer etter alder, generasjon eller tid. (Hanssen, Helgesen og Vabo 2007). Nærmere definert er en kohort en betegnelse på en gruppe mennesker som har noenlunde samme erfaringer. Innenfor samfunnsforskning tilsvarer dette som oftest generasjoner, hvor fødselsår legger grunnlaget for inndelingen (Berglund 2003). Berglund (2007) skriver at det viser seg å verken være alder eller kohort som er de viktigste variablene i en slik sammenheng. Her er det *politisk alder*, definert ut fra det valg man trer inn i elektoratet som er det mest tungtveiende. Med et slikt utgangspunkt burde man følge de som stemte for første gang, uansett alder, ved valget høsten 2011, selv om disse kan være vanskelig å skille ut senere.

Livsfaseeffekt

En alternativ teori går på at valgdeltagelsen kan variere etter hvilken livsfase velgerne befinner seg i. Velgernes politiske verdier og deretter handlinger er i bevegelse gjennom store deler av livsløpet og det er de forskjellige livsfasene som bidrar til å påvirke politisk engasjement. Dette kalles livsfaseeffekt og forklares med at man må vokse seg inn i politikkens verden. Denne teorien forsvare en lav oppslutning blant førstegangselgerne med at de senere vil benytte seg av stemmeretten ettersom de havner i ulike faser i livet, som for eksempel arbeidstakere, huskjøpere og/ eller foreldre, og vil derfor interessere seg mer for politiske spørsmål som kan påvirke deres hverdag. Forskning kan til en viss grad forsvare denne teorien ettersom andelen som stemmer er økende med alderen (se tabell 1 og 3). Et argument for å senke stemmerettsalderen er at valgdeltagelsen er betydelig

høyere blant 18-åringene enn 19-åringene. Dette forklares nettopp med livssituasjon; sammenlignet med 19-åringene som nettopp har avsluttet videregående, bor 18-åringene fortsatt hjemme og er i større grad integrert i lokalsamfunnet de har vokst opp i (Bergh og Ødegård 2011, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet). Valgforskning har vist at stemmegivning kan betraktes som en vane: Jo tidligere denne etableres, dess større er sjansen for at man tar denne med seg seinere i livet (Bergh og Ødegård 2011)

Lokalvalget 2011

For å kunne vurdere valgdeltagelsen i 2011 er det naturlig å se den i lys av oppslutningen i senere år:

Tabell 1: Valgdeltagelse ved lokalvalgene fra 1995 til 2011. Prosent. Avrundet.

	1995	1999	2003	2007	2011
Førstegangselgere 18 - 21	43	33	37	33	46
Alle	63	60	59	61	65

Kilde: Kommunal og regionaldepartementet 2012.

Fra denne tabellen leser vi at det er særlig stor økning i førstegangselgernes oppslutning fra 2007 til 2011 med 13 prosent, sammenlignet med den totale oppslutningen, som kun økte med 4 prosent samme periode. Ingen annen aldersgruppe kan vise til tilsvarende øking (se vedlegg 1). Tallene blir ytterligere bemerkelsesverdige ettersom vi vet at de kommer etter fire tiår med synkende oppslutning blant velgere generelt. Ved lokalvalgene i 1999 og 2007 var valgdeltagelsen blant førstegangselgerne 33 prosent, to av tidenes laveste resultater. Siden 1995 har nedgangen vært størst hos førstegangselgerne fram til 2011 og resultatet har blitt en økende forskjell i deltagelsen mellom unge og eldre velgere (se tabell 1). Mellom 1999 og 2007 var det under en fjerdedel av alle førstegangselgere som benyttet seg av stemmeseddelen (Bergh og Ødegård 2012).

I samme periode (fra 2007 til 2009) deltok i overkant av en tredjedel av førstegangselgerne ved lokalvalg, mens valgdeltagelsen totalt holder seg stabil på nesten det dobbelte. (Berg og Ødegård 2011).

Den mest åpenbare grunnen til å skape politisk engasjement og interesse blant landets unge er at de er arvtagere for dagens politikere. Landet avhenger av en viss politisk

rekruttering som stadig fornyer det politiske samfunn og system. Den største trusselen mot det norske demokratiet er at det blir tatt for gitt.

Ungdom engasjerer seg også på utenfor valgkanalen og samfunnsengasjementet deres antar nye former og går mer i retning av ad hoc-organiserte (tidsavgrensede) aksjoner enn tradisjonell politikk. De unge står derfor ikke utenfor den politiske arenaen, men deltar i det demokratiske systemet gjennom meningsdanning og bruk av et vidt spekter av politiske virkemidler (Ødegård 2002). Slik sett kan ikke ungdoms politiske engasjement kun tallfestes av valgresultat. På den annen side har vi sett en økende oppslutning om den tradisjonelle valgkanalen ved at flere norske ungdomspartier har fått økt medlemsmasse de senere årene.

Videre skal jeg ta for meg forsøket med stemmerett for 16-åringer.

Prøveordning 2011 med stemmerett for 16-åringer

Stemmeretten har blitt justert en rekke ganger i løpet av de siste hundre årene. Siden allmenn stemmerett ble innført i Norge har den sunket med syv år. I 2011 var, som nevnt, tiden moden for å gi stemmerett til landets 16- og 17 – åringer i utvalgte kommuner. 20 kommuner deltok, samt Longyearbyen på Svalbard. Målet med forsøket var å finne ut om muligheten til å delta i valg for 16-åringer, vil føre til større bevissthet om ungedommens rolle i det lokale samfunnsliv og muligheten til å påvirke lokale forhold (Holmquist 2011).

I nyere tid har det vært vanlig å se stemmerettsalderen i sammenheng med to andre aldersbestemte rettigheter; aldersgrensene for å bli folkevalgt (valgbarhetsalder) og myndighetsalder. I dag er både stemmeretts-, valgbarhets- og myndighetsalderen 18 år. Det er her viktig å merke seg at prøveordningen med nedsatt stemmerett ikke åpner for endringer i valgbarhetsalder. Det innebærer at 16- åringer med stemmerett ikke kan stille til valg og bli valg inn i kommunestyret. Forsøket innebærer dermed et brudd med det generelle prinsippet om at stemmerett og valgbarhet til kommunestyret er koblet sammen (Ødegård og Aars 2011).

Oppgaven har ikke som mål å komme med konklusjoner for eller imot innføring av stemmerett for 16- åringer i kommunevalg, men hovedfokus vil ligge på om og i hvilken grad dette vil virke mobiliserende og ha en positiv innvirkning på valgdeltagelse på sikt. Forsøket som ble gjennomført i 2011 var omstridt, ettersom mange mener at 16- åringer ikke er modne nok til å stemme og påpeker at stemmeretts- og valgbarhetsgrensen bør

forbli lik som myndighetsalderen. Blant de europeiske landene, er det kun Østerrike (og dels Tyskland) som har allmenn stemmerett for 16- åringene, innført i 2007. Forskning fra disse to landene viser at 16- og 17-åringene er kompetente til å stemme og at stemmeretten virker mobiliserende i forhold til politisk engasjement. Det er ikke tydelige indikasjoner på at velgeratferden til 16- og 17- åringene er veldig annerledes enn velgeratferden i resten av velgermassen (Ødegård og Aars 2011, Bergh 2011, Holmquist 2011).

Forsøksordningen har sterk støtte fra blant annet Barneombudet, Europarådet, Elevorganisasjonen og Landsrådet for Norges Barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU). De som er for nedsatt stemmerettsalderen trekker fram argumenter for utvidelse av demokratiet og at ungdom i dag tar mer utdanning og har mer politisk kunnskap enn tidligere ungdomsgenerasjoner (Buan 2011). På den annen side er det er påvist at senkningen av stemmerettsalderen fra 21 til 18 år i en rekke vestlige demokratiske land, fra ca. 1960 til 1980- tallet, synes å ha hatt en langsiktig negativ effekt på valgdeltagelsen i de fleste land (Ødegård 2011). Men med utgangspunkt i en livsfasetenkning er altså 16- 17 åringen i en mer stabil livsfase enn eldre ungdom, noe som taler for at valgdeltagelsen i denne gruppen kan være høyere enn for de eldre ungdommene. Reformen er ikke nødvendigvis bygget på en forventning om umiddelbar økning i valgdeltagelsen, men man antar altså at det er større sannsynlighet for at førstegangselgerne under 18 vil bli ”vanemessige” velgere. (Aars og Ødegård 2011)

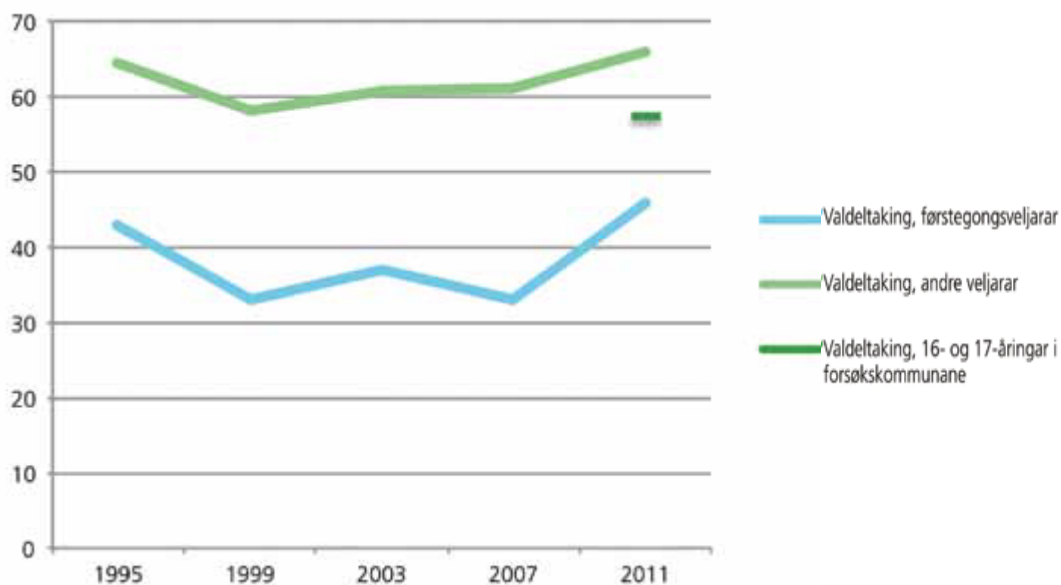
Forskjellene mellom oppslutningen etter alder vises i figurene under:

Valgdeltagelse for lokalvalget 2011. Prosent. Avrundet.

	16-åringene	18-åringene	Totalt
Valgoppslutning	60	46	65

Kilde: Kommunal og regionaldepartementet 2012 og SSB 2012.

Valgdeltagelse, førstegangselgere (1995–2011). I prosent.

Kilde: Kommunal- og regionaldepartementet, LNU 2012.

Oppslutningen blant forsøksstemmerne i lokalvalget 2011 endte på 60 prosent. Dette er vesentlig høyere enn resultatet for førstegangsvelgerne som lå på 46 prosent og relativt nærme den totale valgdeltagelsen på 65 prosent. Forsøksprosjektet har ingen tidligere tall å sammenligne med, dermed vet vi ikke i hvor stor grad hendelsene 22. juli har gitt utslag, men det er god grunn til å tro at særlig denne velgergruppen var preget av ”Utøya-effekten”. Vi vet heller ikke i hvilken grad oppmerksomheten rundt selve forsøket kan ha gitt en ”forsøkseffekt” som kan ha hatt innvirkning på den høye valgdeltagelsen.

I april 2012 kom LNU ut med en årlig resultatrapport, som omfatter en statusrapport for det unge sivilsamfunnet i Norge. Her blir forsøksprosjektet bekreftet som en suksess ved at hele seks av ti 16- og 17-åringene deltok. LNU konkluderer med at valget har bevist at ungdom besitter politisk engasjement og er klare til å stille opp dersom de opplever en følelse av å bli hørt. Budskapet etter 22. juli var at ungdommenes stemmer trengs og er ønsket i det norske demokratiet og rapporten viste at 16-åringene har mer tillit til politikerne og lokalpolitikken enn landsgjennomsnittet² (LNU 2012). Forsøket ved valget i 2011 blir evaluert av Rokkansenteret i samarbeid med Institutt for samfunnsforskning, og først når denne foreligger blir det tatt stilling til om stemmerettsalderen skal senkes til 16 år, permanent, ved kommunevalg.

² Tallgrunnlaget er hentet fra skolevalgsundersøkelse til Norsk Samfunnsvitenskapelige datatjeneste og Utdanningsdirektoratet.

Analyse: Hvilke teorier kartlegger valget 2011 best og hva kan vi forvente på bakgrunn av disse?

Skillelinjemodellen

Ifølge skillelinjemodellen mobiliseres samfunnsgrupper til politisk deltakelse på basis av *gruppeidentifikasjon* og følelse av *skjebnefellesskap* (Jenssen og Kalstø 2011). De strukturelle og ideologiske skillelinjene er grunnleggende og av stabil karakter og modellens konfliktlinjer representerer med andre ord tunge trender som endres sakte, mens valget i 2011 bar preg av rask endring. Skillelinjemodellen er derfor kanskje ikke den mest ideelle til å forklare den høye oppslutningen blant ungdom i 2011 ettersom den forholder seg til relativt stabil oppslutning, men skal likevel ikke avskrives helt ettersom vi kan knytte gruppeidentifikasjon opp mot valgdeltagelsen 2011, med tanke på at Utøya-hendelsene. Uansett politisk ståsted sto nasjonen samlet og særlig ungdom identifiserte seg med ofrene på Utøya. Kanskje vil oppslutningen i 2011 sette ”standard” for en ny periode med stabilt høyere valgdeltagelse, ettersom hendelsene vekket betydningen av stemmerett for ungdommen. At valgdeltagelsen økte med 13 prosent hos ungdommene, mot 4 prosent på den totale oppslutningen viser til at skillelinjemodellen kan knyttes opp mot den øvrige valgdeltagelsen, som kun viste en moderat økning, mens ungdommens oppslutning vil kunne forklares bedre av andre teorier.

Ingleharts nye politikk

Ingleharts hypotese om at verdier formes når man er ung, gir en vinkling på at dagens unge har et helt annet utgangspunkt for å forstå verdien av et demokrati enn eldre generasjoner, som var unge i tiden etter frigjøringen i 1945. Ungdom ble i forkant av hendelsene sommeren 2011 beskyldt for å ta demokratiet for gitt. Gjerningsmannen bak dette angrepet på Norge var tilhenger av høyreekstremisme og ønsket å ramme det norske arbeiderpartiet på bakgrunn av deres politikk. Hans syn vekket tydelig avsky blant det norske folk og sammen ønsket vi å tydeliggjøre dette. Angrepet appellerte til nordmenns verdier som vi har til felles på bakgrunn av vår historie og nasjonalitet. Disse verdiene medførte politisk mobilisering, både med tanke på politisk engasjement og deltagelse. Slik sett vil landets unge være preget av disse hendelsene, i stor grad fordi de stod imot deres verdier og menneskesyn. Min tolkning er at Ingleharts teori støtter opp at ungdommen, etter dette angrepet, ble bevisstgjort verdien av et demokrati, at dette førte dem til

valglokalene og at Utøya-generasjonen vil bli formet av hendelsene i den grad at de vil benytte stemmeretten videre, som konsekvens av dette.

Saksstemmegivningsteorien

Teorien om saksstemmegivning tilsier at velgerne i 2011 ble mobilisert til valget som følge av hendelsene i juli 2011. Min tolkning er at saksstemmegivningsteorien i utgangspunktet ikke bygger oppunder at oppslutning på bakgrunn av enkeltsaker, som gir høy valgdeltagelse ett år, vil gi utsalg ved kommende valg, men heller tilsi at valgdeltagelsen i fremtidige valg vil variere/ gå i bølger, siden ulike saker vil engasjere ulike velgere. Siden Utøya-hendelsene er av ytterst uvanlig art, vil ikke ringvirkninger i form at høy valgdeltagelse være usannsynlig etter mitt syn. Som vi har sett var det særlig ungdommen som ble mobilisert til positiv valgdeltagelse og sakstemmeteorien kan lettere knyttes til dem, enn den øvrige befolkning som ikke da like oppnådde like høy oppslutning.

Livsfaseteorien

Livsfaseteorien tar verken hensyn til politiske skillelinjer, mobilisering som følge av enkelthendelser eller personlige verdier, den går ut på at man engasjerer seg etter hvilken fase i livet man befinner seg i. Den kan sees i sammenheng med valghistorikken de siste fire årene. Valgdeltagelsen siden 1995 viser en gjennomsnittlig lav valgdeltagelse for unge opp til 29 år på under 50 prosent. I de fire valgene, før 2011 viser tendensen at valgdeltagelsen øker med alderen opp til 69 år (Se tabell 1). Denne vil også tilsi at valgdeltagelsen totalt ikke vil øke i fremtiden, ettersom det politiske mennesket vil vokse seg inn i politikken og at valgoppslutningen alltid kommer til å være lavere ved førstegangsvelgerne for deretter å øke gradvis med alderen.

Livsfaseteorien kan etter mitt syn knyttes opp mot den høye valgdeltagelsen blant ungdom kombinert med saksstemmegivningsteorien. Utøya-hendelsene mobiliserte ikke den totale velgermassen på lik linje med ungdom og dette kan knyttes opp mot at ungdom befinner seg i en sårbar periode av livet. Tidligere lav oppslutning blant ungdom har vært knyttet til at de er i en formativ fase hvor politiske holdnings- og handlingsmønstre ikke har fått fotfeste, det er derfor naturlig å tro at en slik stor samfunnsmessig påvirkning, som terrorangrepet var, vil kunne feste seg mer permanent (Bergh og Ødegård 2012).

Generasjonseffekten

Generasjonseffekten kan vanskelig benyttes for å forklare den enkeltstående valgoppslutningen i 2011, men den etter min tolkning vil tilsi at førstegangsvelgerne i 2011 beholder sitt høye engasjement og deltakelse inn i framtiden.

Dersom vi, til sammenligning ser på kohortene som fikk stemmerett da den ble nedsatt til 20 år i 1969 og 18 år i 1981³ er det lite som tyder på at dette har hatt stor betydning for valgdeltagelsen i ettertid (Berglund 2003). I motsetning til disse kohortene har førstegangsvelgerne i 2011 opplevd en felles hendelse, som godt kan tenkes å ha preget dem i såpass stor grad at det kommer til å vise seg ved kommende valg.

Generasjonseffekten vil da tilsi at førstegangsvelgerne vil bidra til høy oppslutning etter hvert som de blir eldre, men dette trenger ikke nødvendigvis gi utslag for høy valgdeltagelse generelt ettersom det avhenger av neste generasjons førstegangsvelgere.

Utøya-tragedien har ingen lignende hendelser å sammenlignes med i Norge, men vi kan kanskje dra relasjoner til terrorangrepet i USA 9/11 2001, hvor statsviterne Putnam og Sander har vist at unge amerikanere født på 1980-tallet beholdt sitt høye politiske interessenivå og deltakelse i årene etter. Man kan her snakke her om en 9/11-generasjon (Bergh og Ødegård 2012). I likhet med tilfellet i USA vil nok en lignende sammenfletting av saksstemmegivning og generasjonseffekt bli synelig i Norge.

De fire ulike teoriene om valgdeltagelse som er presentert kan alle knyttes opp mot valgdeltagelsen i 2011, men de gir mest uttelling ved å sees i sammenheng med hverandre. Saksstemmegivningsmodellen passer best til den totale oppslutningen, som ikke ga merkverdig oppslutning. Saksstemmeteorien ville her kommet til kort, hadde det ikke vært for den positive oppslutningen blant ungdom. Livsfaseteorien tilsier at denne oppslutningen skyldes at ungdom vil være lett påvirkelige nettopp på grunn av ung alder. Ifølge generasjonsteorien vil de som deltok i valget 2011 ta med seg denne gode vanen videre i livet og forsette å benytte stemmeseddelen. Siden førstegangsvelgeroppslutningen økte fra 2007 til 2011 etter en periode på lavere oppslutning kan gi grunn for optimisme for at også disse vil benytte stemmeretten ved neste lokalvalg, til tross for at livsfaseteorien tilsier at 18-åringene befinner seg på et relativt ustabil stadium i livet.

Å besvare spørsmålet om Utøya-effekten kommer til å ha en innvirkning på

³ Dette gjaldt Stortingsvalg.

kommende valg er vanskelig å si noe om. Det kan være grunn til å tro at kommende generasjoner også vil være preget av Utøya-hendelsene, ettersom det var mange yngre deltagere og pårørende som ikke hadde stemmerett i 2011 og som kan komme til å benytte seg av den når de får muligheten og med det er det god grunn til å tro at valgdeltagelsen blant førstegangsvelgerne vil forbli høy ved valget i 2015.

Personlig vil jeg ikke tro at Utøya-effekten kommer til gi særlig uttelling ved kommende lokalvalg. Samfunnet endres i rekordfart og selv om hendelsene ikke blir glemt er det lenge mellom hvert valg. Oppslutningen ved lokalvalget 2011 kan ikke automatisk knyttes opp mot at ungdommen har økt interesse for lokalpolitiske spørsmål, som følge av 22. juli, ettersom det er en mulighet for at de kun stemte for vise solidaritet. De forsto viktigheten av å stemme ved valget 2011, men det gjenstår å se om de forsto viktigheten av lokaldemokratiet. Det vektlegges at ungdom, men også befolkningen generelt har en følelse av at stemmen deres ikke teller i lokalpolitiske spørsmål og jeg har vanskelig for å se at dette vil endre seg ”over natten” etter Utøya-tragedien.

Jeg vil tro at det i det politiske Norge vil det alltid finnes dem som ikke ser nytten av å benytte seg av stemmeretten ved lokalvalg, som utgjør en gruppe mennesker det ikke lar seg gjøre å mobilisere. Skillelinjemodellen vil kunne forklare de velgerne som føler politisk tilhørighet til et parti og kjenner partipolitikken godt nok til å ta et overveid valg. Saksstemmegivingsteorien vil støtte dem som i mindre grad er trofaste ved hvert valg, men heller stemmer dersom det er en sak i valgkampanjen som engasjerer dem. Livsfaseteorien vil være hensiktsmessig om dem som opplever økt politisk interesse ettersom de er i en fase hvor de ser en direkte sammenheng til egen livssituasjon.

Avslutning og konklusjon

Synkende valgdeltagelse har vært i fokus i senere år, men trenden har vist seg å snu. Tallene vi sitter igjen med etter endt lokalvalg sier noe om nivået på valgdeltagelsen, men den kan ikke fortelle oss hvem som har stemt eller hvorfor, annet enn at vi kan skille dem etter alder, kjønn og partitilhørighet. Lokalvalget 2011 ga ikke en spesielt stor øking generelt, men viser at det var stor økning blant forsøks- og førstegangsvelgerne. Det virker naturlig at velgerne mellom 16 og 18 år er preget av ”Utøya- effekten”, men at denne i mindre grad mobiliserte eldre velgergrupper. Ungdommens oppslutning viser sterke innslag av saksstemmegivning, mens skillelinjemodellen kan knyttes opp mot den øvrige deltagelsen.

Utøya-effekten skal likevel ikke ha hele æren for økning i 2011, ettersom økning i valgdeltagelsen også ble påvist i 2007. Valgdeltagelse kan ikke enkelt båssettes etter verken verdier, skillelinjer, alder og enkeltsaker hver for seg. Et valgs oppslutning vil ha innslag av alle disse momentene. Det er viktig å merke seg at den høye oppslutningen blant forsøksvelgerne kan skyldes den økte oppmerksomheten de fikk som forsøkspersoner.

Jeg vil være så kritisk å påstå at siden valget i 2011 ikke hadde *større* oppslutning enn den totale valgoppslutningen ga uttrykk for, vil det være vanskelig å se at ”Utøya-effekten”, som kun ga uttelling ved førstegangsvelgeres stemmegivning, skal kunne bidra til økt valgdeltagelse på sikt. Likevel hviler fremtiden i deres hender og det er kun valgoppslutningen i årene fremover som vil vise om de svarer til forventningene om å kunne bidra til økt valgdeltagelse på sikt.

Kilder

- Aardal, Bernt. 2003. *Velgere i villrede : en analyse av stortingsvalget 2001*. Oslo: Damm.
- Aasheim, Anette. 2011. Velgerne går til Arbeiderpartiet. *Aftenposten*, 13. august.
www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article4198545.ece
- Aardal, Bernt. 2002. *Valgdeltakelse og lokaldemokrati*. Kommuneforlaget AS. Oslo
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. 2011. *Ungdom, makt og medvirkning*. NOU 2011: 20. Oslo. Departementenes servicesenter
- Aars, Jacob og Guro Ødegård. 2011. *Ungdom, valgdeltagelse og stemmerett*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Bergh, Johannes og Guro Ødegård. 2011. *Unge i tradisjonell politikk. Deltakelse i valg, kommunestyre og partier*. Et forskningsbasert notat for Institutt for samfunnsforskning. Oslo.
- Bergh, Johannes og Guro Ødegård. 2012. Valget 2011: Utøya-effekten som ikke forsvant. *Dagbladet*. 27. januar, s. 56.
- Berglund, Frode. 2003. *Ungdom og valgdeltagelse*. I *Ungdom, makt og mening*, red. Engelstad, Fredrik og Guro Ødegård, 159 – 177. Gyldendal Norsk Forlag AS 2003.
- Engelstad, Fredrik, Per Selle og Øyvind Østerud. 2003. *Makten og demokratiet. En sluttbok fra Makt- og demokratiutredningen*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Buan, Vibeke. 2011. 16- åringene skal dra opp valgdeltagelsen. *Aftenposten*, 27. august.
www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article4208444.ece
- Hanssen, Gro Sankjær, Marit Kristine Helgesen og Signy Irene Vabo. 2007. *Politikk og demokrati. En innføring i stats- og kommunalkunnskap*. 3. utgave. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Haugsvær, Steinar. 2002. Svekket folkestyre og økt rettsmakt. *UIO: Det samfunnsvitenskaplige fakultet*.
- Hestetun, Per Esko. 2007. *Det norske velgerrommet. En korrespondanse tilnærming*. Universitetet i Bergen.
www.sv.uio.no/mutr/aktuelt/aktuelt/folkestyre_og_rettsmakt.html
- Holmquist, Tone. 2011. *Ungdom synes politikk er kjedelig*. Nyhetsklipp. Kommunal Rapport 17.03 <https://web.retriever-info.com/services/archive.html?method=displayDocument&documentId=0550112011031711205539&serviceId=2>
- Inglehart, Ronald (1977): *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles*

among *Western Publics*, Princeton: Princeton University Press.

Jacobsen, Dag Ingvar. 2005. *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskaplig metode 2. utgave*. Høyskoleforlaget.

Jenssen, Anders og Åshild Male Kalstø. Reddet finanskrisen den rødgrønne regjeringen i 2009? - Om stigende forventningers misnøye og politisk nådetid. *Norsk statsvitenskaplig tidsskrift 01*. <http://www.idunn.no/ts/nst/2011/01/art01>

Kommunal- og regionaldepartementet 2001. *Velgere, valgordning, valgte*. NOU 2001:3 Oslo: Departementenes servicesenter.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/dok/nouer/2001/nou-2001-03/27.html?id=363503>

Kommunal- og regionaldepartementet. 2006. *Det lokale folkestyret i endring?* NOU 2006:7 Oslo: Departementenes servicesenter.

Kommunal- og regionaldepartementet. 2007. *Eit sterkt lokaldemokrati*. St. meld. nr. 33. 2007/2008. Oslo: Departementenes servicesenter..

Kommunal- og regionaldepartementet. 2012. *Auka valdeltaking blant førstegongsveljarane*. Pressemelding 27.01.2012 Oslo: Departementenes servicesenter.
<http://www.regjeringen.no/upload/KRD/Vedlegg/KE/Valgdeltagelse.pdf>

Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner. 2012. *Rapport 6. LNUs resultatrapport 2012*. Gamlebyen grafiske AS.

Statistisk sentralbyrå. 2011. Kommunestyre og fylkestingvalget 2011. *Økning i valgdeltagelsen*. <http://www.ssb.no/kommvalg/>

Strømsnes, Kristin. 2003. *Folkets makt. Medborgerskap, demokrati, deltagelse*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Valen, Henry. 1992. *Valg og politikk – et samfunn i endring*. NKS-Forlaget

Ødegård, Guro. 2002. *Ungdom deltar mer enn voksne i politiske aktiviteter*. NOVA.
www.nova.no/id/2051.0

Ødegård, Guro. 2010. *Motløs ungdom? Nytt engasjement i et gammelt demokrati*. Akademisk publisering. Institutt for samfunnsforskning., Henry. 1992. *Valg og politikk – et samfunn i endring*. NKS-Forlaget

Ødegård, Guro. 2011. *Den ideelle stemmerettsalder – Finnes den?* Institutt for samfunnsforskning, Oslo.

Ødegård, Guro og Jacob Aars. 2011. *Ungdom, valgdeltagelse og stemmerett*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Vedlegg 1

Tabell 1 Valgdeltagelse etter alder ved lokalvalgene fra 1995 til 2011. Prosent.

	1995	1999	2003	2007	2011	Differanse 2011-2007
Førstegangsvølgere (18 – 21 år)	43	33	37	33	46	13
22 – 29 år	43	38	39	40	45	5
30 – 39 år	65	51	60	57	60	3
40 – 49 år	67	55	61	60	67	7
50 – 59 år	69	70	69	69	72	3
60 – 69 år	75	73	68	71	78	7
70 – 80 år	67	63	67	71	75	4
Alle	63	60	59	61	65	4

N

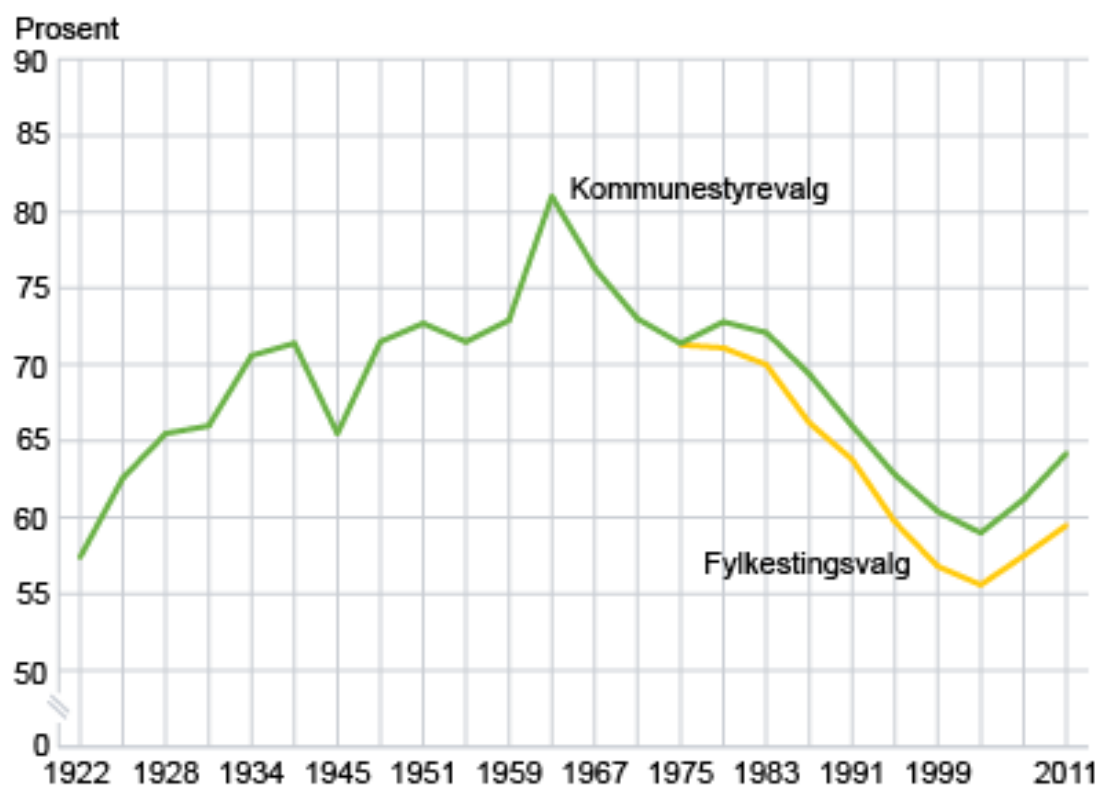
Førstegangsvølgere	315	280	278	277	672
22 – 29 år	623	590	529	504	1275
30 – 39 år	732	795	767	774	1664
40 – 49 år	833	845	734	757	1921
50 – 59 år	669	771	728	663	1624
60 – 69 år	550	550	443	573	1433
70 – 80 år	545	469	407	374	880

Kilde: Lokaldemokratiundersøkelsene 1995, 1999, 2003, 2007 og 2011

<http://www.regjeringen.no/upload/KRD/Vedlegg/KE/Valgdeltagelse.pdf> (kan denne stå her?)

Vedlegg 2

Kommunestyre- og fylkestingsvalgene 1922-2011. Valgdeltakelse. Prosent

2011 © Statistisk sentralbyrå

<http://www.ssb.no/kommvalg/fig-2011-11-04-01.html>

